DONES ALS FARS

Pioneres que van il·luminar la mar

Secció: Dossier

Número de revista: #16

PRIMAVERA 2026

TEXT: Cristina Rodríguez Paz, directora del documental 'Aunque seamos islas' i el llibre 'La luz que nos guía', sobre el testimoni de les faroneres a casa nostra.

FOTO: Cristina Rodríguez Paz.

El Cos de Tècnics de Senyals Marítims existeix a Espanya des de 1851. Tanmateix, les dones no van poder accedir a una plaça en igualtat de condicions amb els homes fins al 1969. En comparació amb altres països on mai no se'ls va permetre exercir aquesta professió, Espanya podria semblar un exemple de progrés, però només cal mirar a l'altra banda de l'Atlàntic per comprovar que no és així. Als Estats Units, les anomenades torreres de far exerceixen des de 1776, quan Hannah Thomas es va convertir en la primera faronera documentada a Plymouth, Massachusetts.

Tradicionalment, els fars van ser espais vetats al treball femení, però paradoxalment aquesta prohibició estava més vinculada a l'oficialitat que als fets, ja que des de temps antics es valorava que el faroner tingués família per facilitar el manteniment i l'arrelament. Tot i que moltes dones hi van viure com a esposes o filles de faroners, i van col·laborar en el manteniment dels senyals, poques van poder ocupar el lloc titular. Durant dècades, se les va considerar febles o incapacitades per a un ofici tècnic i exigent a causa del

masclisme i d'un paternalisme mal entès. La primera dona que va ingressar oficialment al Cos va ser Margarita Frontera Pascual, el març de 1969. La van seguir, el 1973, María Amable Traba, María Cristina Fernández Pasantes i Dolores Papis Ibáñez, i el 1979 Elvira Pujol Font.

Un altre dels motius fonamentals pels quals a la nostra història es registren vint-i-sis faroneres davant de més de mil homes és que les dones van tenir molt poc temps per optar a una plaça. El 1992, un decret governamental va declarar la professió "a extingir". Des de 1969 fins a l'extinció de 1992, les dones només van disposar de vint-i-tres anys per accedir a aquest lloc de treball públic.

Pioneres

Fins al 1969, quan es va convocar la primera oposició oberta a homes i dones, les esposes i filles de faroners van col·laborar en el manteniment dels fars. En alguns països europeus, aquesta ajuda femenina va ser reconeguda i remunerada. A Espanya, en canvi, aquesta tasca va quedar relegada a l'ombra, sense salari ni visibilitat.

A la primera oposició només s'hi van presentar dues dones; una d'elles, la mallorquina Margarita Frontera, va aconseguir superar les proves i convertir-se en la primera faronera espanyola. Tanmateix, molt abans que Frontera encengués la seva llanterna, altres dones havien vetllat pels fars per necessitat, per deure o per amor. Quatre casos documentats —i segurament molts més perduts en l'anonimat— revelen aquesta tasca abans del seu reconeixement oficial.

La primera va ser Melitona Martín Caballero, que el 1926 va substituir el seu marit malalt al far de Punta Cumplida (La Palma). Els enginyers locals van aprovar la proposta del faroner subaltern Rafael García, tot i que mai no es va confirmar si el Ministeri va validar el nomenament ni si Martín Caballero va cobrar pel seu treball. El seu cas, però, va quedar registrat: una dona que exercia l'ofici de faronera, per pura necessitat i contra el masclisme imperant.

Pocs anys després, Manuela García Orts va assumir el lloc del seu pare, Higinio García Blasco, al far de les illes Columbretes. La seva posterior substitució pel seu germà Francisco, que més tard aprovaria l'oposició al Cos, va evidenciar la impossibilitat que ella, malgrat la seva capacitat, pogués aspirar al mateix reconeixement.

També a les Columbretes, entre 1934 i 1935, Josefa Castelló Gómez va treballar com a dependenta de servei. Se sap ben poc sobre la seva remuneració o la seva tasca, però el seu nom figura com el de l'última d'aquelles pioneres abans de les faroneres de ple dret.

Retrat de Melitona Martín Caballero i el seu marit faroner. Melitona el va haver de substituir per malaltia, convertint-se en una de les primeres faroneres d'Espanya, encara que no de forma oficIal. Foto: Arxiu familiar.

La mallorquina Margalida Frontera va ser la primera faronera de l'Estat Espanyol.
Foto: Arxiu familiar Frontera.

Un al·legat a la igualtat

Tanmateix, cap història no és tan reveladora com la d'Eloísa Trull Sanés, la tercera dona documentada que va treballar en un far espanyol, i l'única la lluita de la qual va transcendir l'àmbit domèstic per convertir-se en un al·legat per la igualtat.

Nascuda a Roses el 1909, Eloísa Trull era filla del faroner Felipe Trull Pujol, destinat al far de Sant Sebastià, a Girona. El maig de 1930, davant la jubilació del faroner titular, Josep Oliver Sastre, el seu pare va proposar que ella ocupés la vacant de dependent de servei, un lloc que comportava una assignació de vuit pessetes

diàries. La sol·licitud va ser acceptada provisionalment, i l'1 de juny de 1930 Eloísa Trull va començar a treballar com a faronera auxiliar.

Durant vint-i-nou dies va exercir amb solvència totes les funcions assignades, fins que va arribar la resposta de la Direcció General: el seu nomenament quedava anul·lat. Es va al·legar que el lloc es trobava en procés de cobertura oficial i que, en qualsevol cas, «no es considerava adequat designar dones per a càrrecs d'aquesta mena». Eloísa Trull no va rebre cap retribució. Aquell mateix dia, el nou faroner, Enrique Pujol García, va ser destinat al far. Amb el temps, Trull s'hi casaria i junts dedicarien la seva vida al servei dels fars, prolongant, ja des d'un altre rol, la mateixa vocació que l'havia mogut des de jove.

El 1932, animat pels aires d'obertura de la Segona República, Felipe Trull va tornar a insistir, aquesta vegada sol·licitant que la seva esposa, María Cortada Corredor, fos nomenada dependent de servei. La petició va ser novament rebutjada amb arguments burocràtics i un to despectiu envers el faroner, a qui es va recriminar "la seva manca de respecte per adreçar-se directament a la superioritat".

Aquell doble rebuig va marcar un punt d'inflexió. L'intent dels Trull d'obrir una via per a les dones va ser castigat, i la seva perseverança, considerada una falta de disciplina. L'Administració va tancar files i va tallar qualsevol possibilitat que una dona fos reconeguda en la professió.

Eloísa Trull va morir a Sant Carles de la Ràpita l'any 2000, sense haver rebut mai el reconeixement per aquell mes de feina que la va convertir, sense proposar-s'ho, en la primera faronera catalana i una de les grans pioneres espanyoles. Haurien de passar trenta-nou anys fins que una altra dona, finalment, pogués exercir oficialment la professió.

La primera faronera

Margarita Frontera Pascual va ser la primera dona a ingressar oficialment al Cos de Tècnics Mecànics de Senyals Marítims. Nascuda a Mallorca, estudiava magisteri quan el seu germà Antonio, faroner, va despertar en ella la fascinació per aquest estil de vida. A l'Espanya de finals dels anys seixanta, les dones no podien accedir a la majoria dels cossos ministerials, però tot va canviar quan es va permetre per primera vegada l'ingrés femení en diversos cossos de l'Estat. Margarita Frontera es va preparar amb determinació per a les oposicions juntament amb el seu promès, Bernardo Reus. Tots dos van aprovar i es van casar poc abans d'incorporar-se al seu primer destí, inaugurant també una nova figura en el món dels fars: el matrimoni de faroners.
El seu ingrés no va passar desapercebut. El 1969, alguns diaris de les Balears van publicar una breu nota destacant que una dona s'incorporava per primera vegada als fars espanyols. Una fotografia seva i del seu marit va aparèixer en alguns diaris i revistes d'abast estatal.

El seu primer destí va ser l'estació DECCA de Sant Joan del Riu. Representava l'oportunitat de treballar juntament amb el seu marit i de consolidar una vida compartida al servei dels senyals marítims. Allà va néixer el seu primer fill. Després de més de tres anys, van aconseguir un trasllat al far del cap de Creus, a Girona. Aquells anys van ser dels més feliços de la seva vida. La família gaudia de les cales properes i de la calma del lloc.

La parella desitjava tornar a la seva terra i sabien que trobar dues places juntes seria molt difícil; per això Frontera va demanar una excedència, va aprovar les oposicions de magisteri i va començar a exercir de mestra, tot i que va continuar vivint al far amb el seu marit.

El destí els va portar de nou a Mallorca, on Reus va aconseguir plaça i Frontera va trobar una escola rural on va treballar fins a la seva jubilació anticipada per motius de salut. Tot i haver deixat el servei actiu als fars,

mai no es va desvincular d'aquell món.
Margarita Frontera no va exercir com a faronera durant gaires anys, però la seva empremta va ser profunda. Va trencar una barrera institucional i simbòlica, demostrant que les dones també podien custodiar les llums que guien els navegants.

Elvira Pujol Font, la veu d'una època que s'apaga

La història d'Elvira Pujol ens arriba d'una manera diferent. El seu testimoni no prové únicament de fonts documentals, sinó del contacte directe al llarg de cinc anys de converses i trobades. La seva participació en el llargmetratge *Aunque seamos islas*, així com en l'exposició *Fareras. La luz que nos guía*, ha estat essencial per preservar la memòria viva d'un ofici en extinció. El que segueix, per tant, es construeix des de la seva pròpia veu.

Pujol va néixer el setembre de 1950 a Empúries, nucli costaner del municipi de l'Escala. L'ensenyament va ser la seva primera vocació, però cap a finals dels anys setanta una notícia al BOE va despertar la seva curiositat: una convocatòria d'oposicions al Cos de Tècnics Mecànics de Senyals Marítims.

Elvira Pujol va trobar en aquesta professió allò que cercava: unir feina i estil de vida. Va decidir opositar el 1979. Després de les pràctiques, el primer destí va ser al Centre Tècnic de Senyals Marítims d'Alcobendas, i un segon destí provisional com a suplent a la Cadena DECCA va arribar a Ronda, on va romandre sis mesos.

De retorn a Girona, i després d'una estada com a agregada al far de Sant Sebastià, a Palafrugell, va accedir a la suplència de faronera per a aquella província. Va atendre tots els fars d'aquell litoral, fins que el 1982 va obtenir la plaça del cap de Creus, on va estar fins a 2002. Al llarg d'aquelles dues dècades va ser testimoni dels profunds canvis en la gestió del sistema de fars. El 1992 va arribar l'anomenat Decret d'extinció, i un any més tard es va produir el traspàs de competències del Ministeri d'Obres Públiques i Urbanisme a les autoritats portuàries, cosa que obligava els tècnics a optar entre conservar el seu funcionariat o passar a ser treballadors laborals dels ports. Pujol va escollir continuar vinculada al seu ofici i es va convertir en treballadora del Port de Barcelona. El cop més dur, però, va arribar el 2001, amb la pèrdua del dret a l'habitatge. Per a ella, aquell canvi va suposar la ruptura d'un vincle essencial: ser faronera sense far ja no tenia sentit.

La història de Pujol no només recull la trajectòria d'una dona en un món masculí, sinó també el final d'una era. Encarna la transició entre la faronera que habitava la llum i la tècnica que la manté a distància. En la seva veu s'hi escolta què representava per a ella la seva feina:

«L'intent de glossar com ha estat la vivència de tot plegat, al llarg d'aquests vint anys, esdevé una tasca enrevessada, on l'objectivitat i la subjectivitat s'amalgamen de tal manera que en dificulta l'exposició.

Els paràmetres que sustentaven la significació que jo projectava en aquesta feina es poden resumir, en un esquema abreujat, com la tasca de vetllar, mantenir i tenir cura d'unes instal·lacions amb la finalitat d'oferir ininterrompudament un servei d'orientació, en format de llum. I tot això, des del far del cap de Creus!

Aquesta mirada es mantenia com un substrat latent, el qual potenciava el que hauria pogut ser una simple execució de feina. Em complau mencionar la rellevància del lloc com a element destacat de tot allò que va contribuir a desenvolupar i atiar el mateix procés vital. Potser, també, una manera d'estar al món».

El Decret d'extinció va suposar el principi de la fi. El binomi far - faroner/faronera, que havia donat sentit a

generacions senceres, es dissolia. Aquest compte enrere fins a deixar l'últim far buit suposa el final d'una professió associada a un estil de vida marcat per la solitud, la vocació solidària i una relació íntima amb el mar i la natura.

Avui amb prou feines queden setze fars habitats, i només en tres hi exerceixen faroneres: Carmen Rosa Carracedo, a Estaca de Bares; Cristina García-Capelo, a Machichaco, i Margarita Peralta Vaquero, a San Cristóbal de La Gomera.

Cada vegada que un faroner o una faronera es jubila, el far queda buit. Són la primera i l'última generació que tancarà la porta, sense deixar el relleu a ningú.

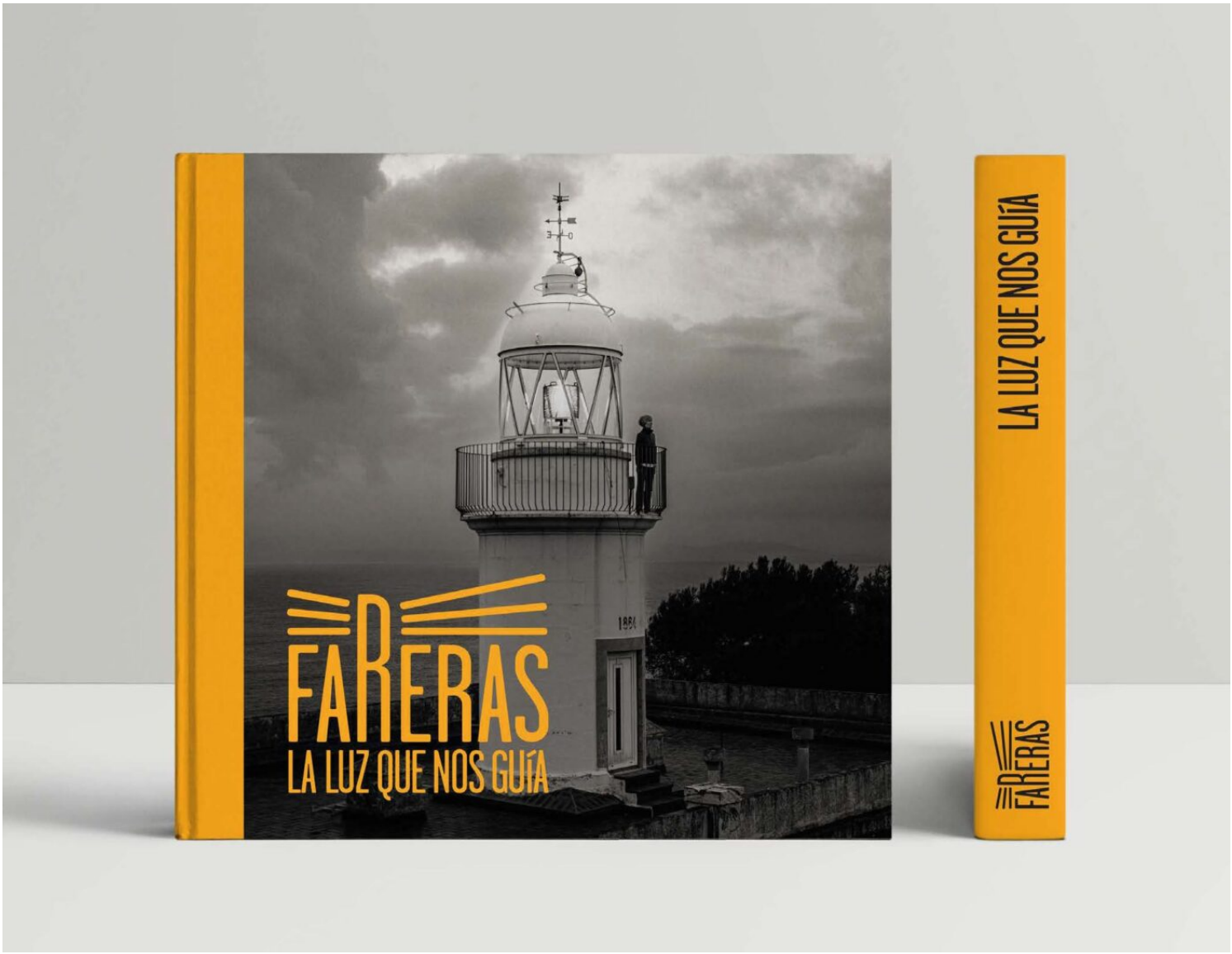
Elvira Pujol, l'última faronera, en el camí que du al far de Punta s'Arenella, al Port de la Selva. Foto: Cristina Rodríguez Paz.

Elvira Pujol a la llantera del far del cap de Creus. Foto: Cristina Rodríguez Paz.

Per saber-ne més

Properament s'editarà el llibre *Fareras. La luz que nos guía* que recull el material de l'exposició amb el mateix nom i del llargmetratge *Aunque seamos islas*, que amplien la informació sobre els personatges i el material gràfic i històric.

Coberta del Llibre de Cristina Rodríguez “Fareras. La luz que nos guía”.